

i.
53.

X B

III C (23) 1

BOUWSTOFFEN

DE RIJKE
VOOR DE

GESCHIEDENIS DER NEDERLANDERS

IN DEN

MALEISCHEN ARCHIPEL.

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT

DOOR

Mr. J. E. HEERES,

Adjunct-Archivaris bij 's Rijks Algemeen Archief.

1140-49.

~~~~~
Derde Deel.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.

1895.

XLVIII. Instructie voor d' Heer Maijor Wilhem Adriaensz vander Beecq gaende als onse expresse Commissaris met den luitenant ende 't geprojecteerde opperhoofd Heijndricq Heijndricqsz van Oldenburgh pr de jachten Ackersloot ende Tonijn naer de quartieren Solor ende Timor waer naer sich speciatim te reguleren heeft, [1 Februari 1646.]

Achtervolgens onse permissie ende schriftelijke ordre anno passato U E E. ter hant gestelt, sijn nevens UE. persoon hier in loco verschenen twee principale singadijs van Lamnequere ende Serbite, een gesant van Laweije ende drie sonen van d' opperhooffden [van] Tron, Lamala ende Addenare, alle soo UEE. ons relateert, metten anderen volmachticht, om met de superioriteijt op Batavia formeele contractatie te mogen aengaen ende des aengaende eijgentlijkq representerende de verdere opperhooffden van onse respective onderdanen in die gewesten, om als vrijwillighe subjecten van onsen staet op eenige poincten mondelinghe conferentie te houden, gelijkq in Rade van India 't U E. presentie gedaen is, namentlijkq op wat voet om ende omtrent onse vervalte fortresse opt nieuws hare negrijen resta-

bileren ende sij in tranquilliteit een sigure domicilie met weringh der Portugaelsche ende Moorsche invasie possideren mochten, daer over die onmachtige natie niet buijten reden seer beducht blijft. Hebben daerom, soo op dese als andere negotiable insichten, sonderlingh om dat goede quantite slaven in die quartieren te becomen sijn tot supplement van ons voelende destituijtheit, in Rade van India goetgevonden, dese uijtsettingh onder UEE. commando te doen, ten eijnde genomineerde vasallen bij gevolchde occupatie vant fort Henricus 't selve conform den inhoude vant gerenoveert contract ¹ voor reparatorie ophalen, haer sedem ende onse defensie vesten ende wij de selve onder onse vleugelen, soo veel in ons is, effective beschermen mochten, waer toe, als haere aengenome protecteurs, ipso jure verbonden sijn ende bij ons voor eerst goetgevonden is, een macht van vijffentwintich militaire personen te emploijeren boven tjacht de Tonijn dat daer tot ontsach ende vervolch vant project des trafijcquerende handels met 35 man zeevarent voleq, voor dit jaer tot naerder ordre staet te verblijven.

UEE. sult dan (mits beide de jachten zeijlvaerdigh sijn) op morgen vrouch van dese rhede derwaerts aen stevenen, trachtende à droicture langhs de Javaensche cust de notoire ende gemene passagie beooste tusschen Madura ende 't eijlantje Galjou lopen ende soo gevolchelijcq, nae wint ende weder toelaet, Solor te beseijlen, in gedachte houdende omtrent Lumbocq ende Cumbawa tjacht de Tonijn met eenige opwesende gesanten voor aff naer Ende te senden ende aen die geallieerde door den ondercoopman Puijt mondelingh ofte schriftelijcke weete laten doen, dat UEE. naer Solor tot restabilissement van dat comptoir genavigeert sijt, met verdere insinuatie, dat sommige vande gequalificeerste haer prompt derwaerts gelieven te transporter, om mondelinghe conferentie met UEE. te houden, wijders tharer soulaes bij verseeckeringh voor waerachtigh te relateren, hoe bij ons op UEE. ernstige voorsprake finalijcq gearresteert sij, alle de geattrappeerde ende gevange Endesche in Amboina ² los te laten, daer toe rede der waerts soodanige ordre gegeven is, dat effective vande kettingh bevrijt ende buijten alle dubitatie uijt die quartieren

¹ Zie hierover bldz. 314 vv.

² In 1644 door de onzen bij Amblauw gevangen genomen.

naer costj sullen gerenvojjeert werden, tweleq op considerative insichten alsoo gepardonneert blijff, hoewel wij illitive verstaen dat doort defect van gefundeerde pascedul jegens die luijden debite ende ten rechte geprocedeert is, ende dat de continuatie des kettings buijten gevolchde relaxatie ten voordeel vande E. Compe groote afschriecq in anderen baren souw, echter dewijle haer exceptie schijnelijcq op een verout pascedul vanden langh vertrocken commandeur Tombergen ¹ hebben soecken te justificeren ende dat, soo voorgeven, op suleq fundament buijten malitie ende de minste nadocht daer in Amboina verschenen sijn, simpelijcq tot verthier ende hanthaveningh van hare traffijequen, is voor ditmael gratie voor rigeur geprefereert, om niet te schijnen de toegeneijghde herten van onse gesubjecteerde natie door impositie van langhduerighe straffe van onsen staet te willen vervreemden, maer tonswaerts geneijght te houden, mits diergelijcke misslagen niet meer comen te incurreren ende onder soodanige limitatie, dat voortaan niet sonder consent ende expresse acte vant remorerend opperhoofd sullen vermogen in die ofte andere gewesten met haer vaertuijgen te paresseren, op poene dat alle contraventeurs voor eeuwich inde kettingh sullen gecloncken werden, waer inne sonder veranderingh buijten de minste conniventie sullen persisteren, dat alsoo aende Endesche inhabitanten ende alle andere onse onderdanen int generael tot seriense waerschouwingh dient cont gedaen, ten eijnde op gevolchde inbreucq de toevallighe miserien niemant als haer eijgen imputeren mogen. Gevolchelijcq dan t' uwer personele aencompste aldaer, sult 't oude fort Henricus (gelijck geseght) ij lens occuperen, wijders behoorlijke convocatie der verdere residerende opperhooffden ende subalterne regeerders onser staets subjecten opt spoedighst doen ende ons gebesoigneerde met haer affgesondene gesanten pertinent voorhouden, waeromme UEE. oocq vier principale acten vant gemaect contract becompt, te weten twee int Nederduijtsch nevens twee ditos originele van een ende de selve continue int Maleijtsch gestelt, welckers substantie op gevolchde lecture haer wel inscherpen ende tot confirmatie vant obsoletee verbont ² sult laten subscriberen, ende een stel van ijder schriftelijcq concept ons te rugge brengen, op dat alle

¹ Bouwstoffen, II, passim.

² De vroegere contracten dagteekenen van 7 Sept. 1618 en 22 Jan. 1624.

bedenckelijke exceptien geprevenueert ende sij unanimelijcq in conformité van hare obligatoire acte, tharer ende onser vergenoughingh obedient blijven, ende wij tot punctuele onderhoudingh constrictoire motijven hebben mochten om die politijque regeeringh met het appendent van den handel (alhoewel van cleene emporte) met fundament ende reputatie soo langh het ons belieft naer behooren in esse te conserveren. Gemelte luytenant Hendricq, welcke tot blijvend opperhoofd van die plaetse ¹ bij ons geordonneert is, sult ter presentie van alle de Singadijs als andere gequalificeerde ende mindere personen daer in loco auctoriseren, voorts onse geassocieerde ingesetenen naer slants wijse assureante belofte van gehoorsaemheijt laeten doen, ende daer op hare protectie van onsent wegen aennemen, onder formeele toe seggingh, dat wij opt gevolg van alle injurieuse attentaten, die door haere Moorsche ende Portugesche vijanden ofte eenige andere wangunstige imposteurs mochte werden geinfligeert, ons selven prompt tot wraecke ende om revenge te nemen sullen laten vinden, vermits de residerende superioriteijt op Batavia noijt gedogen sal dat hare residentien int minste gevasteert ende hunne vassalen eenich ongelijcq aengedaen werden, maer achtervolgens de Nederlantsche maxime veel eer met ijver bevorderen dat alle tegenstrevige opposanten tot ruine comen soo dicqwils als daer toe rechtvaardige oorsaecke gegeven wert, daer op bij speculatie vanden tegenwoordige tijt soo veel de Lusitanen aengaet bijsonder reguard diende genomen, alsoo op 10^{en} deser met de paresse vant jacht Sas van Gent over Phernambuco hier aengecomen ter goeder uijre (alhoewel t' onser leetwesen) hebben verstaen, dat die superbe natie in vernietingh vande thienjarige alliance, tusschen haren opgeworpen Conincq ende d'Ho: Mo: Heeren Staten Generael getroffen, in West-Indie effective gedeficieert ende door die vande Baij gesecondeert sijn, jae soo oppositive bij contrebande onder schijn van vrede jegens onse gebiedende natie aldaer consequentelijcq jegens den algemeenen staet van onse landen gecant hadden, dat door puijre geweld ende schandelijque practijque nu over de principale fortressen in die gewesten te lande dominerende waren,

---

1 Het was nu eene daadwerkelijke inbezitneming door middel van een garnizoen, in tegenstelling met die van verleden jaar, toen de zorg voor het fort werd toevertrouwd aan de inlanders. Zie hiervóór, bldz. 248, noot 2.

als t' uwer speculatie bij auctentijque copie der gerecipieerde brieffe verneempt. Over dese perfidiouse affval dient dan bij ons wel exactelijc gedocht ende herdocht, immer soodanich ooch bij forme van simulatie int zeijl gehouden, dat ons in dese Indias mede geen voordeel comen aff te sien, des hoewel de Portugaelsche macht inde voorschreven Solorse gewesten gantsch sober is, ende uijt dien hoofde niet te duchten sij, UEE. diergelijcqe ontval daer t' ontmoeten staet soo dient nochtans Comps strength vrij vaster als voor desen te houden ende voor haer als voor UEE. innerlijke vijanden wel op hoede te wesen, jae geen de minste tegenstrevingh in die troulose natie te admitteren, maer haer op de minste contraventie, met dadelijk ende prompt geweld soodanigh te repouseren, dat sien mogen, ons hare ontrouwe ende valsche practijcque ter harte gaen.

UEE. sult dan, bij soo verre dat Portugeesch gebroetsel 't voorschreven fort in possessie hebben genomen, aenstonts insinueren, dat gelieven te ruijmen, ende bij voorval vande minste antwoorde met UEE. crijghs ende navale macht haer daer toe des doenlijcqe constringeren ende trachten te verdelgen, sonder te behoeven op andere justificatoire middelen van oorloch acht te slaen; doch in cas van gewillighe retraicte ofte gestaecte besettingh sult de principaelste hoofden der remorerende Lusitanen duijdelijcqe ende strict aencundigen, dat int generael jegens ons 's lants adherenten, sonder directe off indirecte wegen van bedroch int wercq te stellen, haer soo civil buijten offensive attaque voortaan hebben te dragen, dat ons geen gefundeerde doleance van d'een of d'ander onser ondersaten ter ooren comen mach, alsoo van onveranderlijcqe intendit sijn niet de minste acte van hostiliteit ons regerende possessie obsterende te gedogen, doende denominative aen Francisco Viera de Fiqueredo, soo rede uijt Goa geparesseert is, gevolchelijcqe fraij Antonio Domingo ende fraij Antonijo de St Hiacintho onse groete, die gesamentlijcqe voorleden jaer aen sijn affgestorve edelheijt hare missiven gedirigeert hebben, oordeelende om reden onnoodich te sijn, aen die luijden in dese conjuncture des tijts te rescriberen, sult eenelijcqe boven dien aen gemelte Hiacintho 't nevensgaende vierroer ende trompet behandigen, om onse mondelinghe belofte naer te comen, daermede die Portugesche correspondentie dan gesurcheert blijft.

Voorts toucherende den handel is door manquement van Maccas

saersche masen naer onse gedogende constitutie geoordeelt, voor ditmael niet verder noch larger carguesoen aff te steecken, als verscheijde soort cleden, weijnich realen in specie ende dubbelde stuijvers, voorts eenich gout, silvere gemaecte tangen, parrings, bijlen ende weijnich materialen, dienstich tot het geprojecteert gebouw, etca te samen monterende als pr facture ter somme van f 25724 — 8 — 3, om in trocque van dien te negotieren slaven, cicer, wasch, cascea fistula ende weijnich honingh, achterlatende voor dese tijt de procure van cascea lingua, als sonderlingh sandel, ter cause onse pacqhuijsen van dat ruijkend houdt voor twee à drie jaren genoeghsaem versien sijn ende UEE. daer in loco aen gelate restanten noch in te vorderen hebt 173 bharen 427 cattij dito sandel, tot weleken eijnde de ses obligatoire acten UEE. weer ter hant stellen, op dat bij gevolchde satisfactie behoorlijke restitutie aende debiteuren geschieden mach, eenich sints staet maeckende dat UEE. over Macassar door den resident Thomas Haverlant de number van 1500 à 2000 goude masen noch staen gerenvoijeert te werden, soo sulcx seguij pr Portugeesch off Coninx vaertuijch geschieden can, dat UEE. in sulcken gevalle wel ter stade sal comen tot bevorderingh vant project des handels, om de selve buijten verachteringh vigoureusen voortgancq te laten nemen. Gelijcq UEE. weet, valt de E. Compe ende int generael de repnblicque doorgaens om goede slaven seer verlegen, welcke schaersheijt (soo wij opinieren) opt eijlant Ende, mitsgaders op de binne ende buijten cust van Timor eeniger maten te remedieren sal sijn, des ordonneren, dat alle practicabele middelen bij der hant nemen sult, om ons van goede number sonderlinghe robuste ende agijle manspersoonen te versorgen, niet soo seer ende precijs siende op de monture vant costende, als maer in habijlheijt ende stercte soodanige bequaemheden hebben, dat daer van timmerluijden kunnen maecken, die UEE. seght, op Ende voor ontrent 20 à 21 realen nae wensch te trafijqueren sijn, dat vrij deurder incoop is als op de binnen ende buijten cust. UEE. cunt tot amasse van dese als andere gerecommandeerde commercie soodanich handelen als inder daet den meesten oirbaer ende dienst vande E. Compe sal comen te vereijschen, dat UEE. geexperimenteerde vigilantie toevertrouwt wert, onderwijlen facit maeckende, de Timorese residenten inde quartieren Malelo, Adehon, Batimian, Sowan, Camanasse, Coupan, als in andere plaetsen

daert noodich is bij verthooningh te jnsinueren , dat door ons recuperatoire possessie vant fort Henricus bijdehant genomen is, streckende ten principale soo tot recuperatie van handel als om in diervougen de presumptive ende onfeijlbare seductie, die door de Portugalesen 't sedert de gestaeete besettingh onder onse subjecten daer gecauseert mochte sijn, op UEE. verschijnninge uijt de harten der menschen weer te doen te deslogeren, met animatoire aencundingh dat hun tot de negotie als voor desen te prepareren hebben, mitsgaders ter plaetse van onse geveste residentie met hare vendible coopmanschappen, soo maer van vaertuijgen geprovideert sijn, onder onse verdedingh gelieven te verschijnen ende soo lust hebben met haer domiciele derwaerts te transporteren, daertoe nu rechte occasie presenterende is, tot welcke ondernemingh sonderlingh met amiable woorden dienen gejnstigt; voorts slants volkeren in die als andere onderhorige gewesten, reputatieuselijcq bij forme van maxime soo politijcquelijcq getracteert, dat onse adherenten door lieftallige gesachelijcqheijt in devotie gehouden ende de geeijschte coopmanschappen voorde Compe alleen bewaren, mitsgaders, de geassocieerde aende cant der Lusitanen door soete ende sachte wegen in negotie t'onswaerts getrocken ende alsoo onse colonie metter tijt florisant mocht werden, dat den blijvende resident bij forme van gereguleerde jnstructie nevens andere gerequireerde pointen op UE. afscheijt te recommanderen hebt.

Op gemelte binnen cust des eijlants Timors staet ter gespecificeerde plaetsen, Malelo, Ade ende Hon, boven goede soort slaven ende wasch, oocq requisijt schilpadtshoorn te amasseren, welcke specie die inwoonders opt eijlant Fetter, dat daer dicht bij gelegen is, bij forme van negotiatie tot een geringhe prijs weten te becomen. Wij achten op UEE. voorstel nodich te wesen, dat eijlandeken door de mede varende chaloupe, tsij door UEE. persoonlijcq off uijt crachte van UE. commissie door deen off d'ander, soo raedsaempst oordeelt, gevisiteert werde, om bij gevolch van pertinente perscrutatie naer gelegentheijt des tijts te enquesteren, wat daer in negotie ten proflijte vande generaele Compe, soo in verthier vant cargasoen als opsamelingh van negotiable waren, te doen valt.

Voorts alsoo de respective fluijten Castricum ende Eendracht den 18en deser specialijcq naer Balij gedimitteert sijn, om quantité bestiael

voorde comptoiren Amboina ende Banda naer gevolchde opsamelingh derwaerts te voeren, tot welken eijnde een stuijzman met vier Nederlanders van onsentwegen gecommitteert mede gaen, die naer voldoeningh van aengeroerde ordre bij verblijff insgelijcx voor Batavia goede number sullen trachten te amasseren ende sulex meer doen als haer bij instructie geprescribeert is, sult deswegen op UEE. geprojecteerde wedercompste (dat gissen ten langhsten à tout September te sullen sijn) Balij aendoen ende met eenen onse verbleve residenten nevens alle het genegotieerde te rugge voeren, achtnemende dat int gaen ende keeren alle Mattaramsche, Martapouresche ende Cotowaringsche vaertuijgen, van emporte oordelende, opt gesicht indistinctelijcq met alle voorsicht aengeslagen ende vermeestert, de veroverde goederen naer behooren geinventariseert ende alleen uijtgesondert werde de navetten vanden Boutonsche vorst, met de welcke [wij] tot noch toe schijnelijcq correspondentie houden.

Soo vernemen, paresseren de Maccassaren inde gewesten van Solor met redelijcq veel vaertuijch ende dat sonder passe, daer door bujten ons schult wel eenige verwijderinghe bij attrappe van vaertuijch soude comen t' ontstaen. Wij sijn van resolutoir intendith, dese saecke den Coninecq doorden coopman Thomas Haverlandt te laten remonstreren ende hem, om distinctie van vrunden ende vijanden te maecken, bij waerschouwingh aen te dienen dat aen sijne vassalen tot mainetenue ende immutabel vervolch van onse confederative alleance ordre gelieve te geven, van onsen resident passe comen vorderen, om alle toevallige verwijderingh soo veel doenlijcq voor te comen, dat vertrouwen, nevens ons soo verstaen sal, redelijcq te sijn ende UEE. door gemelte Haverlandt op gevolchde dimissie vande geordonneerde masen tsijner tijt bedelachticht wert.

Opt ernstich versoeccq der voorschreven gesanten is haer unanimelijcq tot opcoop van eenige nootwendicheden uijt Comps cas 500 realen in comptant verstreet onder stipulatoire conditie, dat daer voor verbonden sijn, een number van 25 slaven, frisse ende cloucke mannen, daer onder twee à drie vrouwen, te leveren. UEE. sult de selve in conformite vande particuliere memorie hiernevensgaende van ijder debiteur affsonderen ende bij oculaire inspectie soodanige sorghe dragen, dat de leverantie bujten blijckende naedeel vande E. Compe naer behooren geschiede. Gevolchelijcq sij UEE. gerecommandeert, dito

gesanten met haer suite op de vojagie in gerequireerde estime te houden, op dat vande matroosen niet gevilipendeert werden . . . . . ¹

Int Casteel Batavia adj primo Februarj 1646. Was onderteeckent

CORNELIS VAN DER LIJN.

CAREL RENIERSZ.

SIMON VAN ALPHEN.
